

Zwarte zwaan in het Midden-Oosten

2011/30
28 | 04 | 2011

MENSEN

WELVAART

BESCHERMING

Ivan Van de Cloodt
Hoofdeconoom
Itinera Institute

In Europa en de Verenigde Staten zijn talloze experts gevestigd die zich gespecialiseerd hebben in het Midden-Oosten. Als je hen enkele jaren geleden echter had gezegd dat we op de drempel stonden van een ketting van Arabische revoluties dan was ongeloof je deel geweest. Is de Arabische lente dan een voorbeeld van een zwarte zwaan, een event met grote impact dat erg moeilijk te voorspellen viel, maar achteraf ook voor experts evident lijkt? De voedingsbodem voor een opstand was zeker aanwezig, gezien de diepe armoede en repressie door een elite die zich alle baten van de natuurlijke rijkdommen alleen voor zichzelf en beschermelingen toeëigende. Daarnaast was er ook nog de tectonische plaatverschuiving door de extreme evolutie van de bevolkingspiramide met een enorme brede basis ondervoede jongeren. In die zin vormen de landen van het Midden-Oosten de demografische antipode van West-Europa dat een erg vergrijzende welvarende bevolking kent die bang is voor verandering aangezien ze zoveel heeft dat ze kan verliezen. De Duitse socioloog Gunnar Heinsohn wees al eerste erop dat door de demografische transitie met hoge fertiliteit en lage sterfte het jongerensurplus een evidente bron van sociale onrust kan zijn voor autoritaire maatschappijen waar een oudere elite zich aan de macht vastklampt.

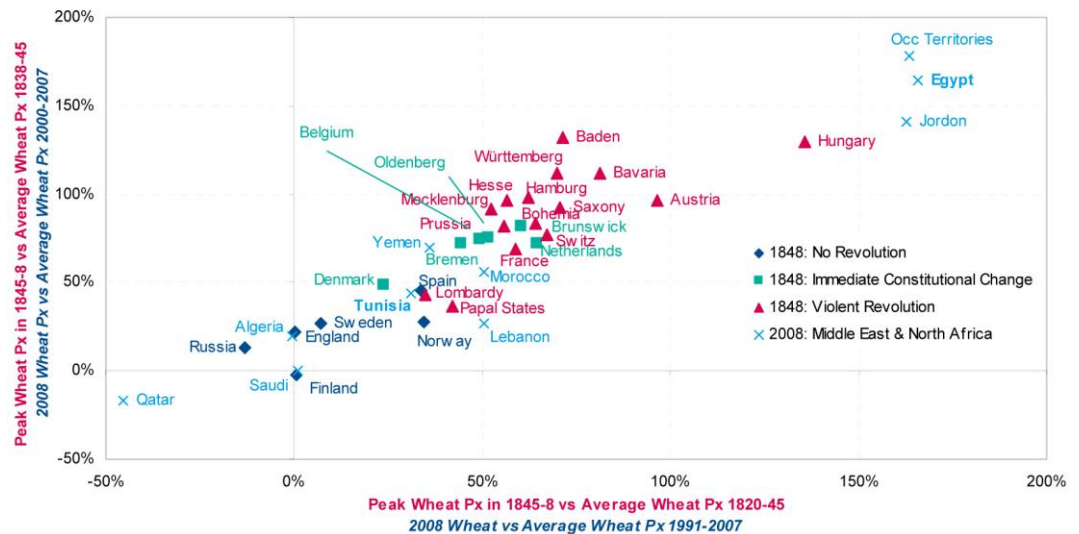

De voedingsbodem voor een opstand was zeker aanwezig, gezien de diepe armoede en repressie door een elite die zich alle baten van de natuurlijke rijkdommen alleen voor zichzelf en beschermelingen toeëigende.

Elke maatschappelijke aardverschuiving behoeft echter ook een aanleiding en die was deze keer niet veel verschillend dan bij vroegere omwentelingen. De voedselprijzen namen zo fel toe dat de concentratie van rijkdom en macht in de handen van de elite ondraaglijk om zien werd voor de hongerige jongeren. Als we bijvoorbeeld vaststellen dat de broodprijzen in Egypte stegen met meer dan 150% dan is het niet moeilijk voor te stellen hoeveel gezinnen hierdoor in diepe problemen kwamen. Onderzoek over de revolutie van 1848 toont aan dat er ook toen een verband was tussen de kans op een gewelddadige machtsomwenteling en de stijging van de voedselprijzen. Niets nieuws onder de zon dus. Sociale wetenschappers bestuderen echter niet alleen oorzaak en aanleiding maar ook de dynamiek waarmee een conflict werkelijk kans krijgt om tot volle wasdom te komen.

BREAD PRICES, 1848 and 2011

Bron: Barings, Berger en Spoerer (Journal of Economic History)

Voor economen zoals de bekende Jon Elster betreft het hier een typisch probleem van collectieve actie. Velen voelen de drang om in opstand te komen, maar weten dat de baten van een omwenteling onzeker zijn en verspreid zullen worden over miljoenen mensen terwijl ze door hun nek uit te steken hun eigen leven in gevaar brengen. Dat is niet vergelijkbaar met een Westers vakbonds-

lid dat staakt voor hogere wedde waarbij de job beschermd wordt door het stakingsrecht. In Libië zorgt elke extra betoger echter voor een lagere kans om zelf neergekogeld te worden door de dictatoriale wacht. Als alle Egyptenaren de straat opgaan, convergeert de kans dat ze zelf martelaar worden tot bijna nul terwijl de kans om het gehate regime te doen vallen een zekerheid wordt. Economen drukken dit uit als een dalende marginale kost van coöperatie. Niet elk sociaal fenomeen kent dezelfde wetmatigheid. Het melden van een put in de lokale weg ondervindt bijvoorbeeld dan weer dalende marginale opbrengsten. De eerste melder verhoogt de kans dat er iets aan gedaan wordt met misschien 40%, terwijl de tiende beller misschien geen verschil meer maakt. Voor de dynamiek van de revolutie zullen ook de laatsten die zich bij het verzet voegen nauwelijks nog een verschil maken. Hoe breng je echter een dergelijke sneeuwbal in beweging als voor de eersten de risico's groter lijken dan de verwachte baten? Voor werkelijk het prille begin is het bijna onvermijdelijk dat er onzelfzuchtige betogers zijn. Iets minder wetenschappelijk uitgedrukt helpt het ook dat er helden zijn die een beetje gek zijn. Een maatschappij die de roem van het martelaarschap kent, zal ook sneller zogenaamde eerste bewegings kunnen verleiden. Een subgroep kan ook via sociale normen sanctionering voorzien door het te kijk zetten van weerbarstige leden. De aloude wetenschap dat er niets zo krachtig is om mensen in beweging te brengen als het zien van anderen in actie en de wetenschap dat men zelf ook geobserveerd wordt, kan de sociale beweging voorbij het kritiek drempelpunt brengen. Fenomenen in de gedaante van sociale media zoals facebook zijn dan ook niet meer dan de moderne invulling van eeuwenoude mechanismen.

Ivan Van de Cloot

Hoofdeconoom

Voor duurzame economische groei
en sociale bescherming.